

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ'NİN
BİLİMSEL ARAŞTIRMALARA AYRILAN BÜTÇESİ VE
GERÇEK HARCAMALARI (1973-1981 YILLARI)*

Zehra (YAŞIN) DÖKMEN,

Problem

"Problemlere güvenilir çözümler aramak amacı ile, planlı ve sistemli olarak, verilerin toplanması, çözümlenmesi, yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor edilmesi süreci"¹ olarak tanımlanan araştırmaların hakkıyla yapılabilmesi için etkin bir ulusal araştırma politikasının belirlenmiş olması gerekir.

Ulusal araştırma politikası ise, "bilim-araştırma faaliyetlerinin ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal koşul ve gereksinmeleriyle tutarlı şekilde geliştirilmesini sağlayacak yol gösterici genel tedbirler, eylemler ve örgütsel düzenlemeler"² olarak belirtilmektedir.

Etkin bir araştırma politikası iki alt sistem gözönünde bulundurularak belirlenebilir (Karasar, 1982):

1. Araştırma üretim alt sistemi,
2. Araştırma tüketim alt sistemi.

Araştırma üretim alt sistemi, bilgi üretmeye, tüketim alt sistemi ise üretilen bilgileri uygulamaya yöneliktir.

Üretim ve tüketim alt sistemlerinin görevlerim yerine getirebilmeleri için şu alt boyutların ele alınması gereklidir:

- a) Araştırma üreten ve tüketen elemanlar:

Araştırma politikası belirlenirken, araştırmaları planlayabilecek, yürütebilecek ve yapılmış araştırmalardan yararlanarak edinilmiş bilgileri uygulamaya koyabilecek niteliklere sahip elemanların yetiştirilmesi konusunun ele alınması gerekir.

* 1982-1983 öğretim yılında Doç. Dr. Niyazi Karasar tarafından verilen "EYP 619 Araştırma Politikası ve Yönetimi" adlı doktora dersi için dönem sonu ödevi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan herkese teşekkür ederim.

b) Olanaklar:

Araştırmaları üretecek ve tüketecek elemanların görevlerini yerine getirebilmeleri için, para, araç-gereç, örgütlenme, laboratuvar, iletişim mekanizmaları, bürokratik kolaylıklar, kaynak kitaplar, yayınlama, işbirliği, eğitim vb. olanaklardan yararlanabilmeleri gerekir. Bu olanakların sağlanmasının da bir araştırma politikası sorunu olduğu açıktır.

c) Ortam:

Araştırmacıların gerçek verilere ulaşmaları, güvenilir ve geçerli bilgiler elde etmeleri, bunları uygulamaya koyabilmeleri için özgür araştırma ve tartışma ortamının sağlanması, engellerin olmadığı, teşvik edici bir ortamın gerçekleştirilmesi gerekir ve bu da bir politikaya bağlanmalıdır.

Bu çalışmada, araştırma politikasının olanaklar alt boyutu içinden araştırma harcamaları üzerinde durulacaktır.

Türkiye'de Araştırma Harcamalarının Genel Durumu

Türkiye'de araştırma harcamaları, genellikle, Devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet, bilimsel ve teknik araştırma harcamalarına üniversiteler ve kamu kesimi olmak üzere iki kanaldan girmektedir. Üniversiteler ve kamu kesimi dışında özel sektör tarafından yapılan araştırma harcamaları yok denecek kadar azdır. Bu nedenle, Türkiye'deki tüm araştırma harcamalarının üniversite ve kamu kesimindeki harcamalar olduğunu söylemek mümkündür. Bu araştırma harcamalarının da diğer bazı ülkelerin araştırmaları ile kıyaslandığında çok düşük olduğu görülmektedir (Tuncer, 1972).

Esasen, Özgüven (1973, s. 58)'in belirttiği gibi,

Gelişmiş ülkeler, araştırma için gerekli eğitim, kaynak, para, araç, makine ve organizasyon gibi___olanakları sağlarken, az gelişmiş ülkelerde ... bu gibi etmenlere yeteri kadar önem verilmemekte, esasen yetersiz olan bütçelerinden araştırmacı bilim adamı yetiştirmek ve bunlara gerekli araçları sağlamak üzere maddi imkanlarını seferber edememektedirler.

O halde araştırma harcamalarının yetersizliği, çok kapsamlı bir sorunun sadece bir boyutudur.

Türkiye'deki araştırma harcamalarının genel durumunu, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)- Bilim Politikası

Ünitesi (BPÜ)'nin rapor ve çalışmalarından öğrenmek mümkün olmaktadır. Ancak, TÛBİTAK'ın bu yönde hazırladığı raporlar, sadece "pozitif bilimleri" içermekte olup, sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin araştırma harcamalarını dışta tutmaktadır. Bu nedenle, ilgili raporlara dayanarak verilecek bilgilerin bu yönde değerlendirilmeleri gerekir.

Araştırma ve Geliştirme harcamalarındaki gelişmeler (kamu kesimi ve üniversitelerin harcamaları toplamına göre) şöyledir (TÛBİTAK-BPÜ, 1983):

Yıl	Toplam (TL.)	Endeks
1973	768 695 000	100
1974	1 009 515 000	131
1975	1 218 781 000	158
1976	1 517 514 000	204
1977	2 875 192 000	374
1978	2 760 952 000	359
1979	4 919 354 000	639
1980	6 944 173 000	903
1981	12 096 533 000	1574

Yukarıda verilen bilgi, sosyal ve beşeri bilimleri içermemesi nedeni ile sınırlılıkları olmakla birlikte, araştırma-geliştirme harcamaları bakımından yıllara göre bir artış olduğunu göstermektedir. Ancak bunun, para değeri değişimleri göz önünde bulundurulduğunda gerçek bir artış olmaması mümkündür.

Diğer Ülkelerdeki Araştırma Harcamalarının Genel Durumu

TÛBİTAK-BPÜ (1980)'nin verdiği, 1976 yılında bazı ülkelerdeki araştırma-geliştirme harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranları incelendiğinde de şu görülmektedir³:

Ülke	AGH./GSMH (%)
ABD	2.4
Arjantin	1.8
Çekoslovakya	4.0
Macaristan	3.4
Norveç	1.6
Polonya	2.3
Portekiz	0.3
SSCB	4.6
Yunanistan	0.2

1976 yılında Türkiye'de araştırma-geliştirme harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı ise, 0.59'dur (TÜBİTAK-BPÜ, 1980, Tablo 16'dan).

Türkiye'deki Toplam Araştırma Harcamaları içinde Üniversitelerin Araştırma Harcamalarının Durumu

Özgüven (1973), araştırmalarda harcanan meblağların bütçe ödeneklerine oranlarının, 1964 yılında kamu sektöründe % 1.6, üniversitelerde % 8.6 iken, 1969 yılında kamu sektöründe % 1.4, üniversitelerde % 5.7 olduğunu bildirmektedir.

1979 Araştırma ve Geliştirme Harcamaları Raporu (TÜBİTAK-BPÜ, 1980, s. 2)' na göre, 1979 yılı toplam araştırma harcamalarının % 90.3'ü kamu kesimi, % 9.7'si de üniversiteler tarafından yapılmıştır.

Bu durumda, kamu kuruluşlarının üniversitelere kıyasla araştırma için daha çok para harcadıkları görülmektedir. Ancak, araştırma harcamalarının genel bütçeye oranı bakımından durum incelendiğinde üniversitelerin araştırma harcamalarına daha büyük yer verdikleri görülmektedir.

O halde, araştırma etkinlikleri bakımından üniversitelerin Türkiye'deki önemi büyüktür. Türkcan (1976, Eylül)'ın belirttiği gibi, Türkiye'de yüksek öğrenimin araştırma etkinlikleri ile ilişkisi iki yöndedir:

1. Üniversiteler, ulusal araştırma faaliyetleri içinde önemli bir potansiyele sahiptir.
2. Yüksek öğrenim sektörü, araştırmayı gerçekleştiren diğer sektörlerdeki kalifiye araştırmacıların kaynağıdır.

Üniversitelerdeki araştırma harcamalarının bilim dallarına göre dağılımına bakıldığında da şu durum görülmektedir: TÜBİTAK-BPÜ (1980)'nin raporuna göre, 1979 yılında üniversite dahil tüm kamu kesimindeki toplam araştırma harcamalarının % 70'i ile mühendislik ilk sırayı alırken, üniversitelerde % 54.8 ile tıp en büyük payı almaktadır.

Üniversite araştırma harcamalarının, temel bilimler, mühendislik, tıp ve tarım bilimi dallarına oranlarına bakıldığında, 1973-1981 yılları arasında daima tıp alanının en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir (TÜBİTAK-BPÜ, 1983). Tıp alanının diğer bilim dallarına göre

önde oluşu, belki de bu alandaki çalışmaların özellikle üniversite olanakları ile yapılma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Yukarıda sözü edilen raporlarda sosyal ve beşeri bilimlere ilişkin araştırma harcamaları, araştırma harcamaları içinde sayılmamakla birlikte, bu alanlardaki harcamaların büyük miktarda olmadığı tahmin edilebilir.

Nitekim, Türkcan (1976, Kasım) tarafından Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1976 yılı, TÜBİTAK'ın 1975 yılı bilim dallarında göre akademik kesimdeki araştırma harcamaları tahminlerine dayanarak, tıp bilimlerinde en yüksek, "genel ve diğer (alanı belli olmayan)" kategorisi ile birlikte alman sosyal bilimlerde de en az araştırma harcamalarının yapıldığı bildirilmektedir (s. 16 Tablo VIII).

Ankara Üniversitesi Araştırma Harcamaları

Çeşidi üniversitelerin 1979 yılı araştırma harcamalarına ve bunların her birinin toplam içindeki payına baktığımızda, Ankara Üniversitesi'nin % 27.2 ile ilk sırayı aldığı, Ege Üniversitesi'nin % 17.9 ile ve İstanbul Üniversitesi'nin de % 16.7 ile ikinci ve üçüncü sıraları aldıkları görülmektedir (TÜBİTAK-BPÜ, 1980). (Burada, araştırma harcamalarına, akademik personel ücretlerinin % 10'nu dahil edilmiş ve yine sosyal ve beşeri bilimler ele alınmamıştır.)

Varış (1982, s. 103) da, 1970 yılını % 100 referans yılı olarak üç yıl içinde Ankara Üniversitesi bütçesinin % 242'lik bir artış yüzdesi gösterdiğini bildirmektedir.

Sınırlı da olsa, yukarıda verilen, araştırma harcamalarına ilişkin literatürde geçen bilgiler büyük ölçüde ya genel düzeydedir (Özgüven, 1973; Varış, 1982; Türkcan, 1976) ya da tüm bilimsel araştırma harcamalarını göstermede yetersiz kalmaktadır (TÜBİTAK-BPÜ, 1980, 1983).

Araştırma politikasının belirlenmesi sırasında parasal harcamaların da ele alınması gerektiği söylenmekle birlikte, görülmektedir ki kurumların araştırma harcamalarını ayrıntılı olarak veren, yararlanılabilecek çalışmalar çok azdır ya da yetersizdir.

Bu çalışmada, 1973-1981 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF)'nin bilimsel araştırmalara ayrılan bütçe ödenekleri ile gerçekleşen harcamaları ele alınmıştır.

Araştırmanın odak noktasını oluşturan DTCF hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır. Ankara Üniversitesi 1983 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nda, DTCF için verilen hizmet gerekçesinde, Fakültenin 12 bölüm ve 46 ana bilim dalından oluştuğu ve böylece bir fakülte büyüklüğünü aşarak üniversite içeriğine eriştiği belirtilmekte ve 1982-1983 ders yılında 6 bin öğrencinin eğitim ve öğretimini üstleneceğine değinilmektedir. Ayrıca, deneysel ve görsel öğretiyi geniş ölçüde gerektiren Arkeoloji, Coğrafya, Antropoloji, Halk bilim, Tiyatro, Sanat Tarihi, Etnoloji gibi ana bilim dallarının bulunduğuna işaret edilmektedir (s. 24). Bunların yanısıra, DTCF'de Psikoloji, Sosyoloji, Felsefe, Yabancı Diller, Klasik Diller, Tarih vb. bölümler olduğunu da belirtmek gerekir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, 1973-1981 yuları arasında DTCF'nin araştırmaya ayrılan bütçe ödeneklerinin ve gerçekleşen araştırma harcamalarının durumunu belirlemektir.

Bu amaçla, araştırmada cevaplamak istenilen sorular şunlardır:

1. DTCF'nin genel bütçe ödenekleri ve genel harcamaları içinde bilimsel araştırma için ayrılan bütçe ödeneklerinin ve yapılan harcamaların oranı nedir?

2. DTCF bilimsel araştırma bütçe ödenekleri ve harcamalarının yıllara (1973-1981) göre dağılımı nedir?

3. DTCF bilimsel araştırma bütçe ödenekleri ve harcamaları içindeki değişik harcama kalemlerinin oranları nedir?

Önem

Araştırmanın, özellikle güncellenen, üniversitelerin durumu ve gelişmesi tartışmasına, araştırma harcamaları yönünde üniversitelerin bir kesiti (DTCF) üzerinde ilgiyi yoğunlaştırarak katkıda bulunması umulmaktadır.

Sayıtlar

Bu araştırmada, DTCF'nin bilimsel araştırma ödeneklerinin bütçedeki yeri ve gerçek harcamaların durumu saptanırken başvuru

belgelerin (bütçe kanunlarının ve kesin hesap cetvellerinin) bilimsel araştırma ödenek ve harcamalarını gösteren geçerli kaynaklar olduğu sayılışı kabul edilmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırmada DTCF'nin bilimsel araştırma bütçe ödenekleri ile harcamaları 1973-1981 yılları arasında incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, 9 yıllık bir süre ile sınırlıdır.

Elde edilen verilerin toplanması ve değerlendirilmesi, çok sınırlı bir iktisat bilgisi ile yapılmıştır. Sıklıkla bilgi yetersizliği hissedilmiştir. Konunun uzmanları için çok daha anlamlı olabilecek verilerin ve değerlendirmelerin gözardı edilmiş olması mümkündür.

Araştırma sonuçlarının yorumlanmasında bu sınırlılıkların göz önünde bulundurulması gerekir.

Yöntem

Araştırmada belgesel tarama tekniği kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Araştırma, 1973-1981 yılları arasında DTCF'nin bilimsel araştırma bütçe ve harcamaları ile ilgili olduğu için, bu yuların T.C. Resmi Gazetelerinde yayınlanan Bütçe Kanunları incelenmiştir. DTCF'nin (kodu 151'dir) genel bütçe ödeneği ve bilimsel araştırma kalemine (kodu 12'dir) ayrılan ödeneği belirlenmiş ve bilimsel araştırma ödeneğinin genel ödeneğe olan oranına bakılmıştır. Ayrıca, bilimsel araştırma harcama kalemi içindeki alt harcama kalemleri (100, 200, 300, 400, 800 kodlu) de incelenmiştir.

Bütçe kanunlarının yanısıra, yıllara göre gerçekleşen bilimsel araştırma harcamalarının belirlenmesi için, ilgili bilgiler 1973—1979 arasındaki yıllar için Sayıştay'dan edinilen Kesin Hesap Cetvellerinden ve 1980-1981 yılları için de Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nden alınan Kesin Hesap Cetvellerinden çıkarılmıştır. Bu veriler üzerinde de bütçe ödenekleri için yapılan, yukarıda belirtilen, işlemler tekrarlanmıştır.

1973-1981 yıllarındaki bilimsel araştırma bütçe ödeneklerinin ve kesin harcamalarının rakam ve yüzdeleri tablolar halinde düzenlenmiştir.

DTCF'nin bilimsel araştırma bütçe ödenekleri ve kesin harcamaları, gerek bütçe kanunundaki gerekse kesin hesap cetvellerindeki bi-

limsel araştırma harcama kaleminde gösterilen rakamlara dayanılarak verilmektedir. Literatürde, bilimsel araştırma harcamalarının daha değişik biçimlerde hesaplandığı da görülmektedir (TÜBİTAK-BPÜ, 1980; Türkcan, 1969).

Bulgular ve Yorum

DTCF'nin bilimsel araştırma bütçe ödenekleri ve gerçekleşen harcamaları, yıllara göre, Tablo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9'da gösterilmektedir:

Tablo 1. 1973 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	20 190 192-		20 189 592.93	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	1 363 925-	6.75	917 345.61	4.54
Kürsü ve Bölüm Araş.	988 750-	72.49	745 842.71	81.30
Personel Giderleri	510 750-	37.44	405 545.92	44.20
Yolluklar	358 000-	26.24	332 861.79	36.28
Tüketim Mal. Malz. Alım.	120 000-	8.79	7 435.-	0.81
Enstitüler ve Araş. Faa-	375 175.-	27.50	171 502.90	18.69
Personel Giderleri	73 825-	5.41	77 598.80	8.45
Yolluklar	10 000-	0.73		
Hizmet Alımları	13 000	0.95	35.186.60	3.83
Tüketim Mal. Malz. Alım.	253 500-	18.58	45 612.50	4.97
Demirbaş Alımları	24 850-	1.82	13 105.-	1.42

Tablo 2. 1974 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	32 169 284-		26 665 238-	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	1 600 520-	4.97	889 957.96	3.33
Kürsü ve Bölüm Araş. Faa.	1 600 520-		889 957.96	
Personel Giderleri	683 950-	42.73	547 624.36	61.53
Yolluklar	438 120-	27.37	285 887.10	32.12
Hizmet Alımları	13 000-	0.81	8 822.50	0.99
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	450 600-	28.15	43 124.-	4.84
Demirbaş Alımları	14 850-	0.92	4 500.-	0.50

Yıllara göre, bilimsel araştırma kalemi içindeki alt harcama kalemlerinin yüzdelerine bakıldığında, genellikle, personel giderlerinin ve yollukların ilk sıraları aldıkları ve bunları da tüketim malları ve malzemeleri alımlarının izlediği görülmektedir.

Tablo 3. 1975 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamaları	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	32 590 120-		55 434 547.11	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	1 817 930-	5.57	1,380 278.73	2.48
Kürsü ve Bölüm Araş. Faa.	1 817 930-		1 380 278.73	
Personel Giderleri	728 430-	40.06	721 559.83	52.27
Yolluklar	707 000-	38.89	435 932.80	31.58
Hizmet Alımları	1 500-	0.08		
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	373 000-	20.51	221 786.10	16.06
Demirbaş Alımları	8 000-	0.44	1 000.-	0.07

Tablo 4. 1976 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	38 801 400-		49 559 655.-	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	2 442 900-	6.29	1 578 928.-	3.18
Kürsü ve Bölüm Araş. Faa.	2 442 900.-		1 578 928.-	
Personel Giderleri	852 400-	34.89	680 400.-	43.09
Yolluklar	800 000-	32.74	459 884.-	29.12
Hizmet Alımları	2 500-	0.10		
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	418 000-	17.11	287 734.-	18.22
Demirbaş Alımları	370 000.-	15.14	150 910.-	9.55

Tablo 5. 1977 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	46 163 000		70 450 559	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	2 967 200	6.42	1 443 577	2.04
Kürsü ve Bölüm Araştı.	2 967 200		1 443 577	
Personel Giderleri	800 000	26.96	717 273	49.68
İşçi Ücretleri	800 000		717 273	
Yolluklar	1 200 000	40.44	491 537	34.04
Yurt İçi Geçici Gör. Y.	600 000	20.22	255 749	17.71
Yurt Dışı Geçici Gör. Y.	600 000	20.22	235 788	16.33
Hizmet Alımları	3 000	0.10		
Ulaştırma Giderleri	3 000			
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	464 200	15.64	218 194	15.11
Kırtasiye vb. Emtia ...	260 000	8.76	179 973	12.46
Özel Malzeme Alım.	200 000	6.74	38 221	2.64
Diğer Tük. Mal. Malz. Alım.	4 000	0.13		
Demirbaş Alımları	350 000	11.79	16 573	1.14
Büro Malz. Alım.	250 000	8.42	16 573	
Büro Makine Alım.	100 000	3.37		
Diğer ödemeler	150 000	5.05		
Arkeolojik Kazı Giderleri	150 000			

Tablo 6. 1978 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamaları	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	46 139 000		101 065 845	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	3 099 000	6.71	1 835 854	1.81
Kürsü ve Bölüm Araş. Faa.	3 099 000		1 835 854	
Personel Giderleri	900 000	29.04	696 396	37.93
İşçi Ücretleri	900 000		696 396	
Yolluklar	1 227 000	39.59	592 779	32.28
Yurt İçi Geçici Gör. Y.	654 000	21.10	381 055	20.75
Yurt Dışı Geçici Gör. Y.	573 000	18.48	211 724	11.53
Hizmet Alımları	3 000	0.09	872	0.04
Ulaştırma Giderleri	3 000		872	
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	464 000	14.97	280 507	15.27
Kırtasiye vb. emtia...	260 000	8.38	196 931	10.72
Özel Malz. Alım.	200 000	6.45	83 576	4.55
Diğer Tük. Mal. ve Malz.	4 000	0.13		
Demirbaş Alımları	350 000	11.29	265 300	14.45
Büro Malz. Alım.	250 000	8.06	189 730	10.33
Büro Makine Alım.	100 000	3.22	75 570	4.11
Diğer Ödemeler	155 000	5.00		
Eski Eser Alım ve Arkeo...	155 000			

Tablo 7. 1979 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaları

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	128, 712 000		161 720 677	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	2 549 000	1.98	1 414 525	0.87
Kürsü ve Bölüm Araş. Faa.	2 549 000		1 414 525	
Personel Giderleri	900 000	35.31	409 430	28.94
İşçi Ücretleri	900 000		409 430	
Yolluklar	1 000 000	39.23	708 961	50.12
Yurt İçi Geçici Gör. Y.	500 000	19.61	328 810	23.24
Yurt Dışı Geçici Gör. Y.	500 000	19.61	380 151	26.87
Hizmet Alımları	4 000	0.15	3 800	0.26
Ulaştırma Giderleri	4 000		3 800	
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	465 000	18.24	292 334	20.66
Kırtasiye vb. emtia....	260 000	10.20	140 454	9.92
özel Malzeme Alım.	200 000	7.84	151 880	10.73
Diğer Tük. Mal. ve Malz.	5 000	0.19		
Diğer ödemeler	180 000	7.06		
Tablo, Heykel ve eski..	180 000			

Tablolardan, DTCF'nin bilimsel araştırmalarına ayrılan bütçe ödeneklerinin son yıllarda büyük düşüşler gösterdiği anlaşılmaktadır. Aynı düşüş, bilimsel araştırmaya ilişkin kesin harcamalarda da izlenmektedir.

Tablo 8. 1980 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamalar

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	233 913 000		271 457 229	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	2 898 000	1.23	1 945 694	0.71
Kürsü ve Bölüm Araş. Faa.	2 898 000		1 945 694	
Personel Giderleri	1 069 000	36.88	717 457	36.87
İşçi Ücretleri	1 609 000		717 457	
Yolluklar	1 092 000	37.68	756 027	38.85
Yurt İçi Geçici Gör. Yol.	570 000	19.66	479 193	24.62
Yurt Dışı Geçici Gör. Y.	522 000	18.01	276 834	14.22.
Hizmet Alımları	5 000	0.17		
Ulaştırma Giderleri	5 000			
Tüketim Mal. ve Malz. Alım.	552 000	19.23	341 210	17.53
Kırtasiye vb. emtia....	309 000	10.66	229 915	11.81
Özel Malz. Alım.	237 000	8.17	111 295	5.72
Diğer Tük. Mal. ve Malz.	6 000	0.20		
Diğer Ödemeler	180 000	6.21	131 000	6.73
Tablo, heykel ve eski eser..	180 000		131 000	

Tablo 9. 1981 Yılı DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamalar

Açıklama (Harcama Kalemi)	Bütçe Ödenekleri		Gerçekleşen Harcamalar	
	T.L.	%	T.L.	%
DTCF (Genel)	301 789 000		309 487 285 '	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA	4 041 000	1.33	4 554 710	1.47
Yolluklar	1 350 000	33.41	1 159 391	25.45
Yurt İçi Geçici Gör. Y.	750 000	18.56	655 990	14.40
Yurt Dışı Geçici Gör. Y.	600 000	14.84	503 401	11.05
Hizmet Alımları	1 815 000	49.91	1 477 138	32.43
Ulaştırma Giderleri	15 000	0.37	14 930	0.32
Diğer Hizmet Alım.	1 800 000	44.54	1 462 208	32.10
Tüketim Mal. ve Malz Al.	626 000	15.49	598 239	13.13
Kırtasiye ve Basın..	310 000	7.67	308 000	6.76
Özel Malz. Alım.	300 000	7.42	290 000	6.37
Diğer Tük. Mal. Malz.	16 000	0.39		
Diğer Ödemeler	250 000	6.18	1 319 942	28.97
Tablo, heykel ve arkeo.	250 000		1 319 942	

Dikkati çeken noktalardan biri, bütçe yüzdeleri ile harcama yüzdeleri arasındaki farklılıklardır. Dikkat çekici bir diğer nokta da, 1981 yılına kadar DTCF'nin genel bütçesinde bilimsel araştırmaya ayrılan ödeneklerin yüzdelerinin, gerçekleşen harcamaların yüzdelerinden fazla olmasına karşılık, 1981 yılında harcamanın bütçe ödeneğini aşmasıdır. Nitekim, Tablo 10'da da 1981 yılına kadarki hiç bir yılda Bütçe Kanunlarında belirtilen miktarlarda harcama yapılmadığı, tasarrufa gidildiği görülmektedir. 1981 yılında ise, kanunlaşan bütçe ödeneklerinden daha fazlası harcanmıştır. 1981 yılındaki bu artışın gerçek bir artış

mı olduğu yoksa harcama kalemlerinde yapılan değişikliklerin yarattığı yapay bir kabarma mı olduğu ayrıca incelenmelidir.

Tablo 10. Yıllara göre, DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödeneklerinin Harcamalar olarak gerçekleşme yüzdeleri

Yıllar	Gerçekleşme (%)
1973	67.26
1974	55.60
1975	75.93
1976	64.63
1977	48.65
1978	59.24
1979	55.49
1980	67.14
1981	112.71

Tablo 11 Yıllara Göre, DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamaların Değişim Endeksleri

Yıllar	Bütçe	Endeks	Harcama	Endeks
1973	1 363 925	100	917 345.61	100
1974	1 600 520	117	889 957.96	97
1975	1 817 930	133	1 380 278.73	150
1976	2 442 900	179	1 578 928	172
1977	2 967 200	217	1 443 577	157
1978	3 099 000	227	1 835 854	200
1979	2 549 000	187	1 414 525	154
1980	2 898 000	212	1 945 694	212
1981	4 041 000	296	4 554 710	496

1973 yılının bilimsel araştırma bütçe ve gerçekleşen harcama tutarını 100 birim kabul ederek hazırlanan Tablo 11 incelendiğinde yıllar boyu genellikle bir artış olduğu görülmektedir. Ancak bu artışı, T.L.'nin yıllara göre değer değişimleri gözönünde bulundurarak değerlendirmek gerekir. Bu değerlendirme de Tablo 12'de verilmektedir.

Tablo 12 DTCF Bilimsel Araştırma Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşen Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı (1973 Fiyatları ile)*

Yıllar	Bilimsel Araş. Bütçe	Bilimsel Araş. Harcama
1973	1 363 925	917 345.61
1974	1 232 497	685 321.08
1975	1 271 813	965 635.04
1976	1 478 932	955 883 -
1977	1 447 768	704 356
1978	991 046	587 098
1979	497 298	275 967
1980	272 804	183 159
1981	278 135	313 493

* Bu tablo hazırlanırken, Ticaret Bakanlığı'nın 1963 yılına göre düzenlediği Genel Top-tan Eşya Fiyat Endeksleri, 1973 yılına göre değiştirilerek, kullanılmıştır.

Tablo 12'de 1973-1981 yıllarındaki DTCF bilimsel araştırma bütçe ödeneği ve gerçekleşen harcamaları, 1973 yılı fiyatları ile verilmektedir. Tablo 11'deki, yıllara göre bir artış olduğu izlenimi veren görünüm, Tablo 12'de tamamen değişmiştir. Görünürde bilimsel araştırmaya ayrılan bütçe ve gerçekleşen bilimsel araştırma harcamaları, genellikle, her geçen yılda bir miktar daha artmaktadır. Ancak bu artış, genellikle, para değerindeki düşüşleri dengeleyecek oranda olmadığı için, Tablo 12'de DTCF bilimsel araştırma bütçesinin ve gerçek harcamalarının 1973 yılına göre özellikle 1978 yılından sonra büyük miktarlarda düştüğü görülmektedir.

Yargı

Ankara Üniversitesi'nin giderek büyüyen bir fakültesi olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin bilimsel araştırmaya ayrılan, bütçe ödenekleri ve gerçekleşen harcamaları 1973-1981 yılları arasındaki bir kesitte incelendiğinde görülen durum, araştırmalara ayrılan ve gerçekten harcanan paraların genelde çok az olduğu ve bu yetersiz miktarın da giderek daha da azaldığıdır.

Araştırma harcamalarının az olmasının, DTCF'de bilimsel çalışmaların yapılmadığı anlamına gelmeyeceği açıktır. Ancak, yapılan çalışmalar, genellikle Fakülte'den az destek alarak ama çok özveride bulunarak yürütülmektedir. Oysa Fakülte'de öğrencilerden profesörlere kadar her düzeyde elemanın araştırmalar yapması gerekmektedir. Lisans tezi dolayısı ile başlayan ve akademik unvanları kazanmak için sürdürülen "zorunlu araştırma" faaliyetlerinin yanısıra, kuşkusuz, "zorunluluk" duyulmadan da araştırmalar yapılmaktadır. Ancak, bu araştırmaların güç koşullarda gerçekleştiği bilinmektedir.

Üniversitelerin bir işlevi öğretim ve eğitimde bulunmak ise diğer bir önemli görevi de araştırmalar yapmaktır. Bu önemli görevin hakkıyla yerine getirilebilmesinin ya da getirilememesinin pek çok nedeni olabilir. Bu nedenler içinde maddi kaynakların yeri yadsınamayacak oranda önemlidir.

Ulusal kalkınma ile araştırmaların üretilmesi ve tüketilmesi arasındaki ilişki açısından bakıldığında konunun önemliliği daha çarpıcı olarak ortaya çıkmaktadır. Üniversitelerin durumu ve gelişimi üzerinde çok şey söylenirken araştırma politikası ve bu arada da bilimsel araştırma harcamalarının durumunun da unutulmaması gerekir.

KAYNAK NOTLARI:

- 1 "Mouly, G. *The Science of Educational Research*. D. Van Nostrand, 1963" (Karasar, 1982, s. 21'deki alıntısı).
- 2 "Principles and Problems of National Science Policies, UNESCO, Paris: 1967, s. 87" (Tuğaç, 1977, s. 25'deki alıntısı)
- 3 "Statistical Yearbook, UNESCO, 1977, s. 716-724" (TÜBİTAK, BPÜ, 1980, Tablo 18'den 1976 yılı verileri seçilmiştir).

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. "Türkiye'de Yüksek Öğretim Harcamalarının Çözüm-
lenmesi". *Ankara Üniversitesi-Eğitim Fakültesinin Onuncu Yılına
Armağan 1965-1975*. (1976), s. 23-84.
- Ankara Üniversitesi "1983 Mali Yık Bütçe Kanunu Tasarısı"
- Araon, I. *Tarımsal Araştırmanın Kuruluş ve Yönetimi*. Çeviren: İlhan
Akalan. Ankara: TÜBİTAK, 1982.
- "1973 MaK Yılı Ankara Üniversitesi Bütçe Kanunu (1679 S.K.)," *Resmi
Gazete*, 14466, 4 Mart 1973.
- "1974 Mali Yılı Ankara Üniversitesi Bütçe Kanunu (1811 S.K.)," *Resmi
Gazete*, 14905, 4 Haziran 1974.
- "1975 Mali Yılı Ankara Üniversitesi Bütçe Kanunu, (1856 S.K.),"
Resmi Gazete, 15172, 9 Mart 1975.
- "1976 Mali Yılı Ankara Üniversitesi Bütçe Kanunu (1941 S.K.),"
Resmi Gazete, 15520, 6 Mart 1976.
- "1977 Yılı Bütçe Kanunu (2067 S.K.)" *Resmi Gazete*, 15865,1 Mart 1977.
- "1978 Yılı Bütçe Kanunu (2143 S.K.)," *Resmi Gazete*, 16215,1 Mart 1978.
- "1979 Yılı Bütçe Kanunu (2215 S.K.)," *Resmi Gazete*, 16565,1 Mart 1979.
- "1980 Yılı Bütçe Kanunu (2298 S.K.)," *Resmi Gazete*, 16916.1 Mart 1980.
- "1981 Mali Yılı Bütçe Kanunu (2416 S.K.)," *Resmi Gazete*, 17265,
28 Şubat 1981.
- Karasar, Niyazi. *Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi: Kavramlar,
İlkeler, Teknikler*. İkinci Baskı. Ankara: Bahçelievler, P.K. 33,
1979.

- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Bahçelievler, P.K. 33, 1982.
- Karasar, Niyazi. EYP 619 "Araştırma Politikası ve Yönetimi" Doktora Dersinde tutulmuş notlar. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1982-1983 öğrenim yılı
- Özgüven, Ethem. "Araştırma Ortamının Türkiye'deki Durumu", *Amme İdaresi Dergisi*. 6, 1, Mart, 1973, s. 57-73.
- Tuğaç, Ahmet. *Milli Bilim-Araştırma Politikası ve örgütlenme Sorunları*. Ankara: DPT, 1977.
- Tuncer, Yalçın. Kamu Kesiminde Araştırmacılık Mesleğinin ve Araştırmaların Geliştirilmesine ilişkin Alınması Gerekli Tedbirler, Ankara: TÜBİTAK, 1972.
- TÜBİTAK, BPÜ. 1979 *Araştırma ve Geliştirme Harcamaları Raporu*, Ankara: 1980.
- TÜBİTAK, BPU. Yayınlanmamış Çalışmalar, Ankara: 1983.
- Türkcan, Ergun. *Türkiye'nin Araştırma Potansiyelini Tespit Etmek Amacı İle Yapılan Envanter Çalışmaları Hakkında ön Rapor, 1964 Yılı*, TÜBİTAK, Ankara: 1969.
- Türkcan, Ergun, "Yüksek Öğrenim Sektöründe Araştırma Faaliyetleri" *Eğitim ve Bilim*. (Devamlı), 1, Mayıs, 1976, s. 42-44; 2, Temmuz, 1976, s. 28-34; 3, Eylül, 1976, s. 12-19; 1976, Kasım, s. 15-20.
- Varış, Fatma. "Bilimsel ve Teknolojik Gelişmede Eğitimin Rolü", *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 15,2,1982, s. 89-116.